

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

Volume 2, Issue 2, 2022

Virtual Currency Crimes from the Perspective of Criminal Jurisprudence

Sakineh Azari¹, Ruhollah Afzali*², Meysam Tarom³

1. PhD Studentt, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Human Sciences, Jiroft Branch, Islamic Azad University, Jiroft, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Human Sciences, Jiroft Branch, Islamic Azad University, Jiroft, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Theology and Islamic Studies, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 1-11

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-7274-109X

TELL: +989132982955

Email: Afzaligorooh@yahoo.com

Article history:

Received: 15 May 2022

Revised: 07 Jun 2022

Accepted: 12 Jun 2022

Published online: 22 Jun 2022

Keywords:

Virtual Currency, Criminal Jurisprudence, Criminal Law.

ABSTRACT

Virtual currency A new form of money in the world economy called cryptocurrency was created in 2009 to conduct financial affairs without intermediaries, following the financial crisis and distrust of central institution. It is a tool for technology development exchanges in the international and even domestic financial system in recent decades, which is used to develop international currency exchanges and reduce costs in the face of challenges such as the development of crimes such as money laundering, taxation, and illegal taxes. In the present study, first virtual aspiration as a new phenomenon, its thematology has been done, and then it has been studied with government jurisprudence. This research is a descriptive and analytical method and from the point of view of individual and governmental jurisprudence, based on the financial nature, virtual currencies are permissible at the individual level and from a governmental point of view and need to be further investigated.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Azari, S; Afzali, R & Tarom, M (2022). "Virtual Currency Crimes from the Perspective of Criminal Jurisprudence" . *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 2(2): 1-11.

انجمن علمی فقه‌جزای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌جزای تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌جزای تطبیقی

دوره دوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

بررسی جرایم ارزشهای مجازی از دیدگاه فقه‌جزایی

سکینه آذری^۱، روح الله افضلی^{۱*}، میثم تارم^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده علوم انسانی، واحد جیرفت، دانشگاه آزاد اسلامی، جیرفت، ایران.
۲. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده علوم انسانی، واحد جیرفت، دانشگاه آزاد اسلامی، جیرفت، ایران. (نویسنده مسؤول)
۳. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران.

چکیده

ارز مجازی شکل نوینی از پول در عرصه اقتصاد دنیا تحت عنوان پول رمزنگاری شده به‌منظور تسهیل انجام امور مالی و ایجاد پولی بدون حضور واسطه‌ها و در پی بحران مالی و بی‌اعتمادی به نهادهای مرکزی، در سال ۲۰۰۹ به وجود آمد. این وسیله مبادله از ثمرات توسعه فناوری اطلاعات در نظام مالی بین‌المللی و حتی داخلی در دهه اخیر می‌باشد که منافی همچون توسعه مبادلات ارزی بین‌المللی و ارزان شدن هزینه مبادلات در مقابل چالش‌هایی همچون توسعه جرایمی مانند پولشویی، فرار مالیاتی، معاملات غیر قانونی، کلاهبرداری اینترنتی و نقض نظم اقتصادی و مالی کشورها را با خود به همراه داشته است. در این راستا در پژوهش حاضر ابتدا ارز مجازی به عنوان یک پدیده جدید، موضوع شناسی آن صورت پذیرفته، سپس ابعاد فقهی آن با رویکرد فقه حکومتی و همچنین در سطح استخراج و معاملات تبیین گشته است. این پژوهش به روش توصیفی و تحلیلی و از منظر فقه حکومتی، به استناد ماهیت مالیت استخراج و معاملات ارزشهای مجازی در سطح فقه فردی، مباح و از نظر حکومتی نیاز به بررسی‌های بیشتری دارد و با توجه به جرایم مرتبط طبق قواعد فقهی جزایی قابلیت بررسی و مصداق دارد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱-۱۱

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۷۱۷۳-۶۸۹۵-۰۰۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۹۱۳۲۹۸۲۹۵۵

ایمیل: Afzaligorooh@yahoo.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۵

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

ارز مجازی، فقه‌جزایی، حقوق کیفری.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

حقوق، مجموعه هنجارها و مقرراتی است که برای تنظیم روابط میان تابعان آن طراحی و ارائه شده است. اصولاً تابعان حقوق (اعم از همه اشخاصی که شخصیت آن‌ها در عالم حقوق به رسمیت شناخته شده است) هر کدام دارای نیازهایی مختلفی هستند. برای رفع برخی از این نیازها، کمک و همکاری سایر تابعان حقوق نیز لازم است. در واقع، هنجارهای حقوقی، تابعی از نیازهای انسان‌ها می‌باشند. یکی از متغیرهایی که در فضای جوامع به تازگی ایجاد شده است و کارکردهای مختلفی برای آن تعریف شده است، ارزشهای مجازی است.

ارز مجازی (بیت کوین) یک سیستم خصوصی برای تسهیل انجام مبادلات بین افراد است، بدون آن‌که نیازی به حضور نهاد مرکزی و واسط باشد. ارزشهای مجازی و فناوری مرتبط به آن (سیستم بلوک‌های زنجیره‌ای) به سرعت در حال فراگیر شدن هستند. یکی از مهمترین دلایل فراگیر شدن ارز مجازی مزیت‌های منحصر به فردی است که در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌دهد؛ از جمله سرعت و کارایی بالا در پرداخت‌ها مخصوصاً پرداخت‌های برون‌مرزی و همچنین حذف هزینه‌های عملیاتی اضافی که توسط نهادهای واسط دریافت می‌شود. فراگیر شدن این پول‌ها منجر شده است که یکی از معروف‌ترین آن‌ها به نام بیت‌کوین وارد بخشی از تراکنش‌های مردم ایران شود. لذا لازم است نهادهای سیاست‌گذار ایران همانند سایر کشورها در خصوص استفاده از این پول‌ها، قوانین و مقرراتی وضع نمایند تا ضمن استفاده از مزایای پول‌های رمزنگاری شده، از خطرات احتمالی آنها جلوگیری شود. هدف از پژوهش حاضر این است که با توجه به استفاده روز افزون از ارزشهای مجازی و گسترش آن در استخراج و مبادلات روزمره فعالان اقتصادی، لازم است مشروعیت آن‌ها مورد بحث و بررسی و در گام بعد استخراج آن‌ها از منظر قواعد فقه جزایی مورد تحلیل قرار گیرد. پرسشی که در پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به آن هستیم

این است که وضعیت جرایم استخراج و معاملات ارز مجازی در سطح فقه فردی و حکومتی و به طور خاص قواعد فقه جزایی چگونه است؟ فرضیه‌ای که در پاسخ به این پرسش مورد بررسی قرار خواهد گرفت این است که در فقه شیعه قواعد مربوط به مال و معاملات در جرایم ارز مجازی مصداق دارد. از طرفی با توجه به مالیت داشتن ارزشهای دیجیتال، قاعده «قیح بلا بیان» (اصل قانونی بودن جرم و مجازات)، قاعده «درء»، «ورز» و «حرز» در مورد ارزشهای مجازی و کیف پول ارزشهای مجازی موضوعیت پیدا می‌کند.

در ارتباط با پیشینه پژوهش حاضر می‌توانیم به چند پژوهش مهم اشاره کنیم: کیان ولی (۲۰۱۹) در پایان‌نامه خود ضمن برشمردن خطرات فراگیری پول‌های رمزنگاری شده از جمله پولشویی، فرار مالیاتی، جرایم اینترنتی و سایبری و تسهیل در خرید و فروش کالاهای غیر مجاز اثبات کرده است که با گسترش این پول‌ها راه تخلفات فوق‌هموارتر و آسان‌تر شده است. شواهد این پژوهش نشان می‌دهد که پول‌های رمزنگاری شده به خصوص در گسترش و تسهیل جرایم سایبری نقش مؤثری ایفاء کرده است. همچنین، سلیمانی‌پور و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله خویش تحت عنوان «بررسی فقهی پول مجازی» سعی کرده‌اند بر اساس ماهیت‌شناسی پول مجازی و تحلیل فقهی پول، بر پایه نظریه مال اعتباری بودن پول، احکام شرعی در خصوص پول مجازی را تبیین نمایند. نتایج تحقیق ایشان، نشان می‌دهد که تنها ملاحظه پذیرش پول مجازی در نظم کنونی پول، سامان نظام دو پول حقیقی و مجازی در کنار یکدیگر است. (سلیمانی‌پور و سلطانی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۹۸)

۱- مفهوم ارز مجازی

با توجه به نوظهور بودن پدیده ارز مجازی، در این بخش به تبیین ساز و کار اجمالی ارز مجازی پرداخته می‌شود. قابل ذکر است ارز مجازی زیر مجموعه ارز دیجیتال است و خود به دو دسته قابل تبدیل و غیرقابل تبدیل تقسیم می‌شود، به این معنا که قابلیت تبدیل شدن به پول‌های رایج را دارد. در دسته

شیئی که در تصرف و سلطه شخص باشد؛ اعم از اینکه مال باشد یا نباشد. (کاتوزیان، ۱۳۷۷: ۹) علاوه بر این، از «شیء» تعریفی به عمل نیامده است. شاید دلیل این مسأله، بدیهی بودن مفهوم آن است. با این وجود، حقوقدانان این واژه و معادل آن یعنی «چیز» را بسیار به کار برده‌اند.

بی‌شک ارزشهای مجازی «شیء» محسوب می‌شوند، هرچند ماهیت فیزیکی و ملموس ندارند. همین‌طور در صورت قرار گرفتن در تصرف شخصی، واجد معنای «ملک» می‌شوند و نمی‌توان بدون رضایت مالک، آن‌ها را از تصرف دارنده خارج کرد. بدیهی است خارج کردن ارزشهای مجازی از تصرف دارنده، بدون رضایت شخص، موجب مسؤولیت خواهد بود، البته با توجه به طبیعت ناملموس این ارزشها، سلطه در محیط مجازی مدنظر است نه سلطه فیزیکی. امام خمینی مال را چیزی دانسته است که متقاضی داشته باشد و عقلاً بدان رغبت و تمایل داشته باشند. (خمینی، ۱۴۱۵: ۲۰) از بین همه تعاریف، تعریفی که شیخ طوسی در خصوص مال داشته است، بیش از سایر تعاریف ما را به مشروعیت پول مجازی رهنمون می‌سازد: «هر جنسی که در عرف مال محسوب می‌شود مالیت دارد، اعم از آنکه اصلش مباح بوده یا نباشد.» (طوسی، ۱۳۸۷: ۲۰) حال که بیت کوین و سایر رمزارزها فعلاً پول نیستند، این سؤال مطرح می‌شود که آیا مال می‌باشند یا خیر؟ پاسخ مثبت است، در حال حاضر تعریف مال بر آنها صادق است، پیش‌تر در تعریف مال بیان شد که چیزی است که در جامعه‌ای مورد رغبت تعداد قابل توجهی از مردم باشد و به اندازه رغبت به آن در دسترس نباشد و شأنیت و قابلیت انتقال نیز داشته باشد، و امروزه معلوم است که بیت کوین و سایر رمز ارزهای معتبر، این خصوصیات را دارا بوده و مالیت دارند. (مدرسی طباطبایی یزدی، ۱۴۰۰: ۸۷) در نتیجه به نظر می‌رسد، با توجه به مبانی فقها در مال بودن یک چیز، می‌توان به این نتیجه رسید که بیت کوین مال است و می‌تواند در ازای معوضی قرار گیرد.

قابل تبدیل نیز دو نوع ارز وجود دارد که یکی متمرکز و دیگری غیرمتمرکز است. ارز مجازی ارز دیجیتال، ارز مخفی، رمزینۀ پول یا ارز رمز پایه تعبیرات مختلفی از مفهوم تقریباً واحدند. منظور از ارز، نوع پذیرفته شده‌ای از پول است که به عنوان واسطه مبادله کالا و خدمات استفاده می‌شود (Schwarz, 2019: 3-4).

مراد از «مجازی»، ماهیت و فضای غیرفیزیکی است که این ارزها در آن مبادله می‌شوند. منظور از «دیجیتال» هم ماهیت الکترونیکی این ارزها است. «مخفی»، «رمزینۀ» یا «رمز پایه» هم به استفاده از علم و تکنیک رمزنگاری در خلق این ارزها اشاره دارد. همه انواع پول‌های دیجیتالی که غیرقانونمند هستند و پشتوانه ندارند، صرف‌نظر از ماهیت آن‌ها، «ارز مجازی» نامیده می‌شوند. این تعریف شامل انواع پول‌های آنلاین درون‌بازی‌های کامپیوتری، امتیازات جلب وفاداری مشتریان و کاربران و همچنین پول‌های رمزی می‌شود (Prasad, 2021: 23-24).

۲- انواع ارزشهای مجازی

انواع ارز مجازی را می‌توان به دو دسته آلت‌کوین‌ها و توکن‌ها تقسیم کرد. آلت‌کوین‌ها یا همان کوین‌ها هر کدام بلاک‌چین مخصوص خودشان را دارند. بخشی از کوین‌ها از کدهای اولیه بیت‌کوین ساخته شده‌اند و یا به اصطلاح فورکی از بیت کوین هستند. در حال حاضر بیش از ۵۰۰۰ ارز مجازی در بازار وجود دارد که بیشتر آن‌ها پروژه‌های مرده یا رها شده هستند. در طول تاریخ ۱۳ ساله ارزشهای مجازی، برخی از آن‌ها از همان ابتدای ورود به بازار جایگاه خود را در رده‌های بالای جدول ارزشمندترین‌ها حفظ کرده‌اند (Beyer, 2019: 41-42).

۳- ماهیت ارز مجازی

بین سه اصطلاح «مال»، «ملک» و «شیء» تفاوت وجود دارد. «مال» عبارت است از هر چیزی که مفید بوده و قابل اختصاص یافتن به شخص باشد. «ملک» عبارت است از هر

۴- وضعیت ارز مجازی در پرتو قوانین موجود

ارز مجازی در ایران به صورت رسمی هنوز قانونی نیست اما استفاده از ارز مجازی در کشور جرم هم نیست. قوه قضاییه به عنوان عالی‌ترین نهاد قانونی کشور، پیگیری و نظارت بر اجرای قانون را بر عهده دارد. بنابر فرایند تأیید قوانین و مصوبات در مجلس، قوه قضاییه غالباً پس از اجرای یک قانون، بر اجرای آن نظارت می‌کند. طبق ماده ۲ قانون مجازات اسلامی، «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می‌شود.» بنابراین به دلیل عدم وجود مجازات برای خرید و فروش ارزهای دیجیتال یا نگهداری ارز مجازی نمی‌توان این اعمال را جرم دانست.

۵- ماهیت استخراج ارزهای مجازی از نظر فقه

از جمله فروضی که برای ماهیت استخراج می‌توان بیان نمود، حیات مباحات است. با این فرض که ارزهای استخراج نشده به عنوان اموالی که بالقوه قابلیت تملک دارند و دارای مالک خاص نمی‌باشند، توسط استخراج کنندگان به واسطه عملیات استخراج تملک می‌شوند. بنابراین از لحاظ فقه فردی و حکومتی مانعی برای استخراج ارزهای مجازی وجود ندارد.

۶- ارزهای مجازی در چارچوب قواعد فقه جزایی

در این قسمت قواعد فقه جزایی مرتبط با ارزهای مجازی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۶-۱- قاعده قبح عقاب بلایین (اصل قانونی بودن مجازات)

یکی از اصول اولیه و مسلم حقوقی جزایی که شرع مقدس اسلام بر آن تصریح نموده، اصل قانون بودن جرایم و مجازات‌ها و یا همان قاعده قبح عقاب بلایین است و این قاعده از قواعد مسلم نزد فقیهان و اصولیون به شمار می‌رود و در صدد بیان این معنا است که هیچ مجازاتی بدون وجود قانون قابل تصور نیست. در همین راستا شیخ طوسی می‌فرماید: «ان الاصل، الاباحه، و الحظر یحتاج الي دلیل» (شیخ

طوسی، ۱۳۸۷: ۱۷)؛ اصل، اباحه اشیا است و هر منعی محتاج دلیل است. شیخ صدوق نیز می‌فرماید: «اعتقادنا ان الاشیاء کلها مطلقه حتی یرد فی شیء منها نهی». (شیخ صدوق، ۱۴۰۴: ۱۱۴) همچنین شیخ مفید نیز می‌فرماید: «ان کل شیء لا نص فی حضره فانه علی الاطلاق». (شیخ مفید، ۱۴۱۴: ۱۴۳)

مفاد قاعده آن است که مادام که عملی توسط شرع نهی نشده و آن نهی به مکلف ابلاغ نشده، چنانچه شخصی مرتکب گردد، مجازات او عقلاً قبیح و زشت است و مادام که عملی توسط شرع واجب نشده و امر شارع به مکلف ابلاغ نشده، چنانچه شخصی ترک کند، مجازات او بر ترک فعل مزبور عقلاً قبیح و زشت است. (محقق داماد، ۱۴۰۶: ۱۶) در متون فقهی به این مسأله توجه شده است که مسأله قبح تکلیف بلایین با قبح مجازات بلایین از نظر مفهومی کاملاً متفاوت است؛ همان‌طور که در حقوق معاصر میان اصل قانونی بودن جرم با اصل قانونی بودن مجازات تفاوت قائل‌اند؛ ولی بنا به نظریه فقهی، از نظر عقلی هر دو به یک مبدأ بر می‌گردند و هر دو محکوم به قبح‌اند. لذا در متون فقهی، حکم عقل به «القبح للتکلیف و المؤاخذة ما لم یکن بیان» به یکدیگر معطوف شده‌اند. (الوحدی‌البهبهانی، ۱۴۱۵: ۱۳۲)

اصل قانونی بودن جرم و مجازات پایه و اساس حقوق کیفری است که شامل کلیه مراحل تحقیق، تعقیب، محاکمه و اجرای حکم نیز می‌شود. به تعبیر دیگر، حقوق جزا از شاخه‌های قانونی حقوق است. در نتیجه، سایر منابع حقوق از جمله عرف، عادت و دکترین کمتر در آن کاربرد دارد؛ خصوصاً در تعیین عناوین مجرمانه و مجازات تنها قانون نقش ایفا می‌کند. بنابراین تا زمانی که قانون مشخصی در مورد ارزهای مجازی تدوین و ابلاغ نشده است، استخراج و نگهداری آنها بلامانع است. لیکن در خصوص جرایم مرتبط و تخلفات از جمله کلاهبرداری، فیشینگ و معاملات غیر قانونی، مشمول مجازات‌ها و قوانین کیفری پول و مال می‌گردد.

۶-۲- قاعده‌ی درأ

مفاد قاعده آن است که در مواردی که وقوع جرم یا انتساب آن به متهم و یا مسؤولیت و استحقاق مجازات وی، به جهتی

هیچ‌کدام از چالش‌های مزبور با در نظر گرفتن قاعده وزر، متوجه افرادی که ارزشهای مجازی را استخراج می‌کنند نمی‌شود. به تعبیری، چنانچه در فرآیند ایجاد یا حتی پرداخت از جانب سایر افراد، جرایم یا تخلفاتی صورت می‌گیرد، نمی‌توان به استناد جرایم و تخلفات مزبور سایر افراد بازخواست نمود.

۶-۴- قاعده‌ی حرز در سرقت مستوجب حد

از شروطی که برای قطع ید سارق متذکر شده‌اند، محرز بودن مال مسروقه است. به عبارت دیگر، در سرقت حد، قطع دست اجرا نمی‌شود؛ مگر این‌که مال مسروقه از حرز خارج شده باشد. از این‌رو می‌توان از آن با استفاده از روایات و با تعبیر «لا قطع الا فی حرز» به‌مثابه یک قاعده‌ی کلی در اجرای حد سرقت یاد کرد. صاحب جواهر (ره) در مورد اعتبار حرز می‌گوید: «اعتبار حرز برای قطع ید سارق با استناد به نصّ روایی و فتاوی‌ی اصحاب، بلکه اجماع منقول و محصل، ثابت است.» (النجفی الجواهری، ۱۳۶۲: ۴۹۹). در ارزشهای مجازی، کیف پول سخت افزاری یا نرم افزاری همانند گاو صندوق برای پول و اشیاء قیمتی است. لذا انجام سرقت و کلاهبرداری در حوزه بلاکچین و رمزارزها چنانچه با حک کیف پول و سرقت موجودی آن باشد. مطابق قاعده فوق و اگر با روش‌های دیگر و با ترفندها و سایر جرایم با فریب دادن صاحبان کیف پول‌ها، ارزشهای مجازی را سرقت نمایند از حرز خارج شده است.

۷- وضعیت قانونی استخراج بیت‌کوین در ایران

استخراج بیت‌کوین یا هر ارز دیجیتال دیگری در ایران قانونی است اما باید برای انجام آن از وزارت صنعت، معدن و تجارت مجوز دریافت شود. استخراج ارزهای دیجیتال در ایران بدون مجوز غیر مجاز اعلام شده است. استخراج به‌صرفه‌ی ارز مجازی از طریق دستگاه‌های استخراج به‌نام ای‌سیک (ASIC) انجام می‌شود. این دستگاه‌ها وارداتی هستند. تا پیش از تیر ماه ۹۸، اداره گمرک ایران، واردات

محل تردید و مشکوک باشد؛ به موجب این قاعده بایستی جرم و مجازات را منتفی دانست. این قاعده از نظر حقوقدانان اسلامی از قواعد تفسیری است و با قاعده‌ی «تفسیر به نفع متهم» در حقوق جزایی عرفی، از جهاتی هم‌تایی دارد. جلال الدین سیوطی از پیامبر اکرم (ص) چنین نقل می‌کند: «ادرعوا الحدود بالشبهات». حدیث فوق به صورت دیگری مانند «ادرعوا الحدود» یا «ادرعوا الحدود بالشبهه» و یا «ادرعوا الحدود و القتل عن عباد الله ما استطعتم» نیز نقل شده است. (السیوطی، ۱۴۱۱: ۱۲۲) شیخ صدوق (ره) نیز چنین نقل می‌کند: «قال رسول الله (ص): ادرعوا الحدود بالشبهات». (شیخ صدوق، ۱۴۰۴: ۵۳) همچنین حر عاملی می‌نویسد: «عن امیر المؤمنین (ع) انه قال: ادرعوا الحدود بالشبهات.» (الحر العاملی، ۱۳۹۵: ۲۹۹) در ارتباط با ارزشهای مجازی و استخراج آن‌ها هیچ‌گونه یقینی مبنی بر حرام بودن، ممنوعیت و مستحق مجازات بودن وجود ندارد؛ در نتیجه، نمی‌توانیم بدون وجود یقین، استخراج‌کننده را مستحق تحمل مجازات بدانیم.

۶-۳- اصل شخصی بودن مجازات‌ها در اسلام (قاعده وزر)

یکی از خصایص نظام کیفری اسلام حاکمیت اصل شخصی بودن مجازات‌ها است. با توجه به اهمیتی که نظام اسلامی برای آزادی فردی و امنیت قضایی قائل است، قبول مسؤلیت شخصی اجتناب‌ناپذیر است. این اصل یکی از عناصر جوهری کیفر در اسلام قلمداد می‌شود و دارای ریشه‌های قرآنی است. شایان توجه است که نظام قضایی اسلام حدود ۱۲ قرن پیش از نظام قضایی غرب، با نزول آیاتی چند از قرآن مجید از جمله آیه شریفه‌ی «وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى» (انعام/۱۶۴)، این اصل مترقی را پذیرفته و به آن عمل نموده است. در ارتباط با ارزشهای مجازی باید عنایت داشت که ارزشهای مزبور قابل ردیابی نیستند و در اغلب موارد برای فرآیند پرداخت معاملات غیرقانونی و فرامرزی به کار گرفته می‌شوند و این موضوع یکی از چالش‌های مهمی است که مخالفان ارزشهای مجازی بر آن تأکید دارند. علاوه بر این، فرآیند ساخت ارزشهای مزبور نیز شفافیت ندارد. در پاسخ به این مسائل باید دقت داشت که

۸- مجازات استخراج غیر مجاز رمز ارز

استخراج ارزهای دیجیتال، اگر با اخذ مجوز و طی مراحل قانونی باشد، فعلاً منعی ندارد، اما طبیعتاً اگر شخصی بدون اخذ مجوزهای لازمه، مبادرت به این عمل بورزد، قطعاً عواقبی برای وی خواهد داشت. طبق مقرره‌های در نظر گرفته شده که در قسمت قبل به آن‌ها اشاره داشتیم، در صورت کشف شخصی که به طور غیر قانونی اقدام به استخراج ارز دیجیتال می‌کند، علاوه بر توقیف و پرداخت هزینه‌های برق مصرفی به نرخ مصوب به سازمان مربوطه، باید هزینه‌های دادگستری و روال اداری خود را نیز بپردازند و دستگاه‌های استخراج آن‌ها نیز توسط مأمورین نیروی انتظامی ضبط و مصادره می‌شود.

۹- جرایم مربوط به ارز دیجیتال

با وجود این که خرید و فروش این ارزهای مجازی می‌تواند افراد را به درآمد زیادی برساند، گاهی نیز موجب از دست دادن ثروت و سرمایه آن‌ها می‌شود. در دنیای امروزی برخی افراد سودجو به واسطه ارتکاب جرایم ارز دیجیتال، سرمایه‌گذاران را فریب داده و ثروت آن‌ها را سرقت می‌کنند. در حوزه رمزارزها کلاهبرداران به شیوه‌های متفاوتی اقدام به سرقت سرمایه افراد می‌نمایند. به طور کلی جرایم دنیای ارزهای دیجیتال انواع مختلفی دارند. در ادامه انواع جرایم مربوط به ارز دیجیتال را مورد اشاره قرار خواهیم داد:

۹-۱- طرح‌های پانزی

طرح‌های پانزی جزء ابتدایی‌ترین جرایم مربوط به ارزهای دیجیتال هستند. در این طرح‌ها کلاهبردار معمولاً افرادی را مورد هدف قرار می‌دهد که هیچ‌دانشی در زمینه ارز دیجیتال ندارند. در این نوع جرم کلاهبردار از افراد می‌خواهد که سرمایه خود را نزد او بگذارند تا با آن ارز دیجیتال خرید و فروش کرده و سپس به آن‌ها سود پرداخت کند. این در حالی است که او هیچ‌گاه ارز دیجیتال خریداری نخواهد کرد و تنها با پولی که از قربانیان جدید می‌گیرد، به قربانیان قبلی سود

دستگاه‌های استخراج را ممنوع کرده بود و این دستگاه‌ها عمدتاً به صورت قاچاق وارد کشور می‌شدند. همین باعث شده که قانون، حق ضبط و توقیف این دستگاه‌ها را داشته باشد. در ۲۲ تیر ۹۸، گمرک ایران اطلاعیه به ستادهای نظارت و گمرکات اجرایی ابلاغ کرد که بر اساس آن دستگاه استخراج ارز دیجیتال با عنوان ماینر در ردیف گمرکی ۸۴۷۱۹۰۹۰ قرار می‌گیرند. در این ردیف گمرکی عمدتاً دستگاه‌های کارت‌خوان، پین‌پد یا رمزخوان‌ها و برخی دیگر از ابزارهای بانکی قرار می‌گیرند. برای ترخیص دستگاه‌های استخراج هم اخذ مجوز از وزارت صنعت ضروری است. بنابراین استخراج ارز مجازی در ایران یک صنعت بوده و قانونی است اما باید مجوزهای لازم را از وزارت صنعت دریافت کرد، در غیر این صورت سازمان برق می‌تواند جلوی استفاده از برق برای این فعالیت را بگیرد و همچنین نیروی انتظامی حق ضبط دستگاه‌ها و حتی انجام اقدامات قضایی را دارد. مع‌الوصف در ارتباط با استخراج رمزارزها چند مقرر قانونی وجود دارد که عبارتند از: مصوبه مورخ ۱۳۹۷/۲/۹ وزیر نیرو در مورد تعرفه‌های برق؛ مصوبه مورخ ۱۳۹۸/۵/۱۳ هیئت وزیران در خصوص «شرایط استفاده از رمز ارزها» و به رسمیت شناختن صنعت استخراج؛ مقررات تأمین برق مراکز استخراج رمز ارزها مورخ ۱۳۹۸/۸/۱۸؛ دستورالعمل صدور جواز تأسیس و پروانه بهره‌برداری برای فعالیت استخراج رمز ارز مصوب مورخ ۲۲/۸/۱۳۹۸ معاونت طرح و برنامه وزارت صمت؛ مصوبه مورخ ۱۳۹۹/۴/۱۵ هیأت وزیرات در مورد ساماندهی دستگاه‌های استخراج؛ تصویب‌نامه مصوب جلسه مورخ ۹۹/۰۷/۱۳ هیأت وزیران در خصوص الحاق تبصره به بند ۱ تصویب‌نامه هیأت وزیران موضوع شرایط استفاده از رمز ارزها طی نامه شماره ۸۶۵۷۳ مورخ ۹۹/۰۷/۳۰؛ مصوبه اصلاح مقررات تأمین برق مراکز استخراج رمزارزها مورخ ۱۴۰۰/۰۱/۰۶ به شماره ۱۴۰۰/۲۰/۱۰۷۸۶/۱۴۰۰؛ مصوبه شماره ۳ بهبود فضای کسب و کار - مانع‌زدایی و پشتیبانی از تولید، اصلاحیه دستورالعمل صدور مجوز فعالیت استخراج رمزارز مورخ ۱۴۰۰/۱/۲۵ به شماره ۳۴۹۰۷/۶۰.

یوتیوبرها یا افراد به اصطلاح اینفلوئنسر که فقط تعداد بالایی فالوور دارند، ممکن است به اشتباه این رمزارزها را تبلیغ کنند (Hillman, 2014: 207-209).

۹-۴- کلاهبرداری از طریق کامنت‌های به ظاهر معتبر

اگر کمی در بین ویدیوهای مرتبط با ارزهای دیجیتال به جست‌وجو بپردازیم، به احتمال زیاد با کامنت‌هایی مواجه می‌شویم که در آن ادعا می‌کنند یک فرد یا سایت به آن‌ها در زمینه به دست آوردن بیت کوین یا هر ارز دیجیتالی کمک کرده است و توانسته‌اند حسابی پولدار شوند. در نگاه اول مشخص است که ادعاهای مزبور خلاف واقع هستند. اما وقتی به تعداد لایک یا پاسخ‌های کامنت مزبور توجه کنیم، اوضاع متفاوت می‌شود. صدها لایک و ده‌ها کامنت مثبت زیر چنین کامنت‌هایی وجود دارد که می‌توانند افراد را نسبت به صحت این نوع کامنت‌ها به تردید وادار کند (Davidson, 2018: 33-35).

۹-۵- کلاهبرداری با نصب اپلیکیشن‌های تقلبی

تنها کافی است واژه Crypto Wallet یا اپلیکیشن یک صرافی ارز دیجیتال را در Google Play Store یا App Store اپل سرچ کنید تا انواع و اقسام اپلیکیشن‌های مرتبط با کریپتو برای‌تان باز شوند و باور کنید که تعداد بسیار زیادی از آن‌ها تقلبی هستند. نصب چنین اپلیکیشن‌هایی روی سیستم عامل دستگاه‌تان باعث می‌شود تا همه رمزعبورها، همه کلیدهای خصوصی، همه دارایی‌های دیجیتال و هر گونه اطلاعات شخصی‌تان در معرض ریسک قرار بگیرد (Bartlett, 2022: 67-69).

۹-۶- کیف پول‌های جعلی

از دیگر انواع جرایم ارز دیجیتال می‌توان به معرفی کیف پول‌های جعلی اشاره کرد. اگر بخواهید ارز دیجیتال خرید و فروش کنید، باید کیف پول دیجیتال داشته باشید تا ارز خود را در آن ذخیره‌سازی کنید. حال برخی کلاهبرداران با استفاده از درگاه یا سایت‌های مختلف کیف پول‌های جعلی ساخته و

پرداخت می‌کند. حال هر زمان سرمایه به حد قابل قبولی برسد، فرد تمام آن را به یغما برده و در واقع هیچ پولی را به سرمایه‌گذاران بازمی‌گرداند.

۹-۲- فیشینگ

پیش از هر چیز باید به آدرس ایمیل دقت داشت. این آدرس‌ها معمولاً دارای یک سری غلط‌های املائی ریز یا لینک‌های URL اشتباه هستند. این مسأله صرفاً در خصوص رمزارزها نیست و هر آدرسی که با پول سر و کار دارد در آن دخیل است. روش‌های فیشینگ هوشمندانه‌ای در ایمیل‌ها وجود دارد که می‌توانند هر شخصی را فریب دهد. مخصوصاً کاربرانی که خیلی زود در جریان‌ات احساسی و روانی خود را می‌بازند. برای مثال، تشدید ترس و ضرورت؛ وقتی بگویند که حساب کاربری‌تان که برای‌تان اهمیت زیادی دارد، هک شده است و فرد هکر قصد دارد از آن سو استفاده کند، این کار بسیاری از افراد را در یک فضای ترسناک قرار می‌دهد که حاضر هستند هر کاری برای بیرون آمدن از آن انجام دهند (Aljufaili, 2019: 101-102). وجود این ترس و ایجاد ضرورت برای تغییر هرچه سریع‌تر رمز عبور حساب کاربری‌تان، باعث می‌شود تا فرد چشمش را نسبت به لینک‌ها و ایمیل‌های اشتباهی که به آن‌ها اشاره کرده بودیم، ببندد.

۹-۳- پامپ و دامپ

در این روش کلاهبرداری، افرادی که سرمایه کلانی دارند، ارزهای کم‌ارزش را می‌خرند. سپس این ارزها را با تبلیغات گسترده به بازار معرفی می‌کنند تا در نهایت افراد گول این افزایش قیمت را خورده و آن ارزها را از این‌گونه افراد خریداری کنند. وقتی آن ارز به میزان زیادی فروش برود، قیمتش کاهش یافته و افرادی که سرمایه‌گذاری نموده‌اند تا حد زیادی ضرر خواهند کرد. به این نوع جرایم ارز دیجیتال پامپ و دامپ گفته می‌شود. حتی این نوع کلاهبرداران رمز ارز سعی می‌کنند با ایجاد یک کانال یوتیوب حرفه‌ای، به خوبی ارز دیجیتال تقلبی خود را معرفی کنند. حتی برخی از

۹-۹- استخراج ارز دیجیتال با گوشی موبایل

برای استخراج ارز دیجیتال باید تجهیزات سخت‌افزاری فوق‌العاده پیشرفته‌ای در اختیار داشت و حتی به دریافت برخی مجوزها نیاز است. همچنین این کار بسیار پیچیده است و به برق زیادی نیاز دارد؛ پس استخراج ارز دیجیتال با موبایل یک ترفند کلاهبرداری بوده و به هیچ‌عنوان صحت ندارد. این مورد نیز از انواع جرایم ارز دیجیتال به حساب می‌آید. در این روش فرد از سرمایه‌گذار می‌خواهد که برای استخراج ارز روی لینکی کلیک کند یا نرم‌افزاری را نصب کند. جالب است که شرکت‌های معتبر تولیدکننده گوشی مانند اپل، قابلیت استخراج ارز را از محصولات خود حذف کرده‌اند. به این علت که معتقدند استخراج ارز با گوشی می‌تواند تهدیدی برای سرقت اطلاعات افراد به شمار آید (Ponsford, 2017: 11-15).

نتیجه‌گیری

در حال حاضر تعریف مال بر ارزهای مجازی صادق است. مال چیزی است که در جامعه‌ای مورد رغبت تعداد قابل توجهی از مردم باشد و به اندازه رغبت به آن در دسترس نباشد و شأنیت و قابلیت انتقال نیز داشته باشد، و امروزه معلوم است که بیت کوین و سایر ارزهای مجازی معتبر، این خصوصیات را دارا بوده و مالیت دارند. دیدگاه فقه در مقابل موارد مستحدثه مالی از جمله «بیت کوین»، تأییدی است. استخراج و معاملات ارز مجازی از منظر فقه فردی مباح است. در مجموع از منظر فقه حکومتی استخراج مانعی ندارد. ولی از باب معاملات به دلیل عدم شناسایی مالکان کیف پول‌های ارزهای مجازی، ممکن است خطراتی مانند پول‌شویی، فرار مالیاتی و... داشته باشد. در خصوص جرایم مربوط به این امر نیز قواعدی مانند قاعده قبح عقاب بلابیان (اصل قانونی بودن مجازات) از مهمترین قواعدی است که در فقدان وجود عنصر قانونی جرم‌انگاری کننده فعالیت‌های مربوط به استخراج و استفاده از رمزارزها مورد توجه است.

از افراد می‌خواهند که ارز خود را در آن واریز کنند. در نتیجه مجرم ارز را برداشت کرده و فرد دیگر هیچ‌گونه دسترسی به سرمایه خود نخواهد داشت (Corbet, 2021: 171-172). این مورد معمولاً از رایج‌ترین انواع کلاهبرداری در رمزارزها است.

۹-۷- ارائه ارزهای دیجیتال رایگان

با وجود اینکه شبکه‌های اجتماعی می‌توانند بسیار مفید و سرگرم‌کننده باشند، متأسفانه به بستری برای کلاهبرداران ارزهای دیجیتال تبدیل شده‌اند. در سال‌های اخیر درصد زیادی از جرایم ارز دیجیتال در شبکه‌های اجتماعی رخ داده است. یکی از این جرایم ارائه ارز دیجیتال رایگان به افراد است. ارزهای دیجیتال همان پول و ثروتی هستند که همه ما برای کسب آن تلاش می‌کنیم و تنها تفاوت آن‌ها با پول و اسکناس، عدم وجود فیزیکی و دیجیتالی بودن آن‌ها است. درنهایت می‌توان دریافت که ارزهای دیجیتال بسیار ارزشمند هستند و اینکه کسی بخواهد آن‌ها را رایگان به حساب ما واریز کند غیرممکن است. در واقع با بهانه ارائه ارزهای رایگان، اطلاعات حساب افراد به سرقت می‌رود (Adebanjo, 2021: 12-14).

۹-۸- هک کیف پول ارزهای دیجیتال

یکی دیگر از انواع جرایم ارز دیجیتال هک کیف پول سرمایه‌گذاران است که جز گروه جرایم سایبری رمزارزها قرار می‌گیرد. ارزهای دیجیتال در بستر آنلاین فعال هستند و درواقع وجود فیزیکی ندارند. به همین علت هک کردن اطلاعات کیف پول افراد در این فضا می‌تواند بسیار آسان باشد. برخی هکرها با استفاده از ترفندهای مختلفی اطلاعات کیف پول افراد را به سرقت برده و سپس سرمایه درون آن را برای خود واریز می‌کنند (Eaglebert, 2020: 121-123).

- شیخ صدوق، محمد (۱۴۰۴). *من لا یحضره الفقیه*. جلد چهارم، قم: جماعه المدرسین فی الحوزه العلمیه.
- شیخ مفید، محمد (۱۴۱۴). *تصحیح اعتقادات الامامیه*. قم: کنگره شیخ مفید.
- طوسی، ابوجعفر (۱۳۸۷). *المبسوط فی فقه الامامیه*. جلد هشتم، تهران: مکتب المرتضویه لاحیاء الآثار الجعفریه.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۷). *فلسفه حقوق*. جلد اول، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- محقق داماد، سید مصطفی (۱۴۰۶). *قواعد فقه*. جلد چهارم، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.
- مدرسی طباطبایی یزدی، سیدمحمدرضا (۱۴۰۰). *فقه رمز ارزها*. قم: موسسه انتشارات حوزه‌های علمیه.
- خمینی، روح‌الله (۱۴۱۵). *المکاسب المحرمه (الجزء الثانی)*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س).

ب. منابع انگلیسی

- Adebajo, S (2021). *BITCOIN the Biggest Scam? What You Need to Know - A Beginner Guide to Crypto Currency*. London: Independently Published.
- Aljufaili, S (2019). *The Effectiveness of Regulatory Regimes in Combating Virtual Currencies' Money Laundering Activities*. Hague: GRIN Verlag; 2019.
- Bartlett, J (2022). *The Missing Cryptoqueen*. Hague: Ebury Publishing.
- Beyer, G (2019). *Cryptocurrency: What Estate Planners Need to Know*. Hague: SSRN; 2019.
- Corbet, S (2021). *Understanding Cryptocurrency Fraud: The Challenges and Headwinds to Regulate Digital Currencies*. Vol 2, Batten-Corbet-Lucey Handbooks in Alternative Investments. Hague: Walter de Gruyter GmbH.

همچنین با توجه به ماهیت رمزارزها سرقت آن سرقت از حرز محسوب نشده و تابع احکام جرایم سایبری است.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله توسط نویسنده انجام گرفته و نظارت بر حسن انجام آن بر عهده سایر نویسندگان بوده است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی و عربی

- الحر العاملی، محمد (۱۳۹۵). *وسائل الشیعه*. جلد نهم، قم: فقه آل‌البتی.
- السیوطی، عبد الرحمن (۱۴۱۱). *الأشباه والنظائر*. بیروت: دار الکتب العلمیه.
- النجفی، محمد حسن (۱۳۶۲). *جواهر الکلام*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- الوحیدالبهبهانی، محمدباقر (۱۴۱۵). *الفوائد الحائریه*. قم: مجمع الفکر الإسلامی.
- سلیمانی پور، محمد مهدی و سلطانی نژاد، حامد (۱۳۹۶). «بررسی فقهی پول مجازی». *تحقیقات مالی اسلامی*، ۲: ۱۶۷-۱۹۲.

Currencies: Legal Regulation in the People's Republic of China, Canada, and the United States. London: SSRN.

- Prasad, E (2021). *The Future of Money: How the Digital Revolution Is Transforming Currencies and Finance.* Washington: Harvard University Press.

- Schwarz, F (2019). *Bitcoin 's Potential of Becoming a World Ccurrency.* Hague: GRIN Verlag.

- Davidson, J (2018). *Bitcoins and Cryptocurrency - Scam, Bubble or Currency of the Future?.* London: JD-Biz Publishing.

- Eaglebert, M (2020). *Scammed to Profits – Reversing Cryptocurrency and FOREX Trading Scam.* London: OSBORNE; 2020.

- Hillman, H (2014). *Financial Crime and Gambling in a Virtual World: A New Frontier in Cybercrime.* Cheltenham: Edward Elgar.

- Ponsford, M (2017). *A Comparative Analysis of Bitcoin and Other Decentralized Virtual*